

ICEG EC

ICEG EC - CORVINUS

Balkán Monitor

2004/2.

TARTALOM

<i>EBRD “JELENTÉS AZ ÁTALAKULÁSRÓL” 2004</i>	
<i>– A DÉLKELET-EURÓPAI ORSZÁGOK JÓL TELJESÍTENEK A REFORMFOLYAMATBAN</i>	<i>3</i>
<i>MUNKANÉLKÜLISÉG BULGÁRIÁBAN – TÁRSADALMI FESZÜLTSEGFORRÁS VAGY LEHETŐSÉG?</i>	<i>6</i>
<i>FIZETÉSI MÉRLEG SZERBIA ÉS MONTENEGRÓBAN</i>	<i>8</i>
<i>PRIVATIZÁCIÓ A ROMÁN ENERGIASZEKTORBAN</i>	<i>10</i>

EBRD “JELENTÉS AZ ÁTALAKULÁSRÓL” 2004 – A DÉLKELET-EURÓPAI ORSZÁGOK JÓL TELJESÍTENEK A REFORMFOLYAMATBAN

Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) 2004 november elején adta ki “*Jelentés az átalakulásról*” (*Transition Report*) című helyzetjelentését. Az évente publikálásra kerülő *Jelentés* a rendszerváltó országok fejlődésével foglalkozik, ezen belül az idei év kiemelt témája az infrastruktúrafejlesztés, ideértve az energia-, telekommunikációs és közlekedési szektort valamint a közműveket. A *Jelentés* a 27 átalakuló országot három csoportba osztja: Közép-Kelet Európa és a balti államok (CEB), Délkelet-Európa (SEE) és a Független Államok Közössége (CIS). A Balkán Monitor keretei között természetesen a SEE államokra koncentrálunk, de a régiók közötti – elsősorban a CEB-bel történő – összehasonlítás is releváns és érdekes lehet.

A *Jelentés az átalakulásról 2004* legfontosabb megállapításai:

- 2003-2004 folyamán a délkelet-európai térségben történt a legjelentősebb előrehaladás a reformok terén. Hosszú távon az elért strukturális reformok gazdasági növekedést generálnak.
- 2004-ben az átalakuló országok várhatóan 6,1%-kal növekednek, mely növekedéshez a nemzetközi kereskedelmi környezet is támogatóan járul hozzá. A hitelállomány gyors növekedése fellendíti a fogyasztást és a beruházást.
- Több országban nehézségeket okozott a független, elszámoltatható és hiteles szabályozó hatóságok kialakítása az infrastrukturális szektorokban.
- A magánszektor közreműködése egyre inkább koncessziók és menedzsment szerződések keretében történik, mint eszközértékesítés formájában. A helyi befektetők szerepe egyre jelentősebbé válik.

2003-2004-ben a SEE országok közül elsősorban az EU-hoz csatlakozni kívánó államokban (Bulgária, Horvátország, Románia) gyorsultak fel a reformfolyamatok. A haladás üteme még a CEB államaiban is elmaradt tőlük, elsősorban annak köszönhetően, hogy az új tagországokban az EU-csatlakozás után lelassultak a reformok. E lassulás ellenére az üzleti környezet tovább fejlődött a CEB országokban.

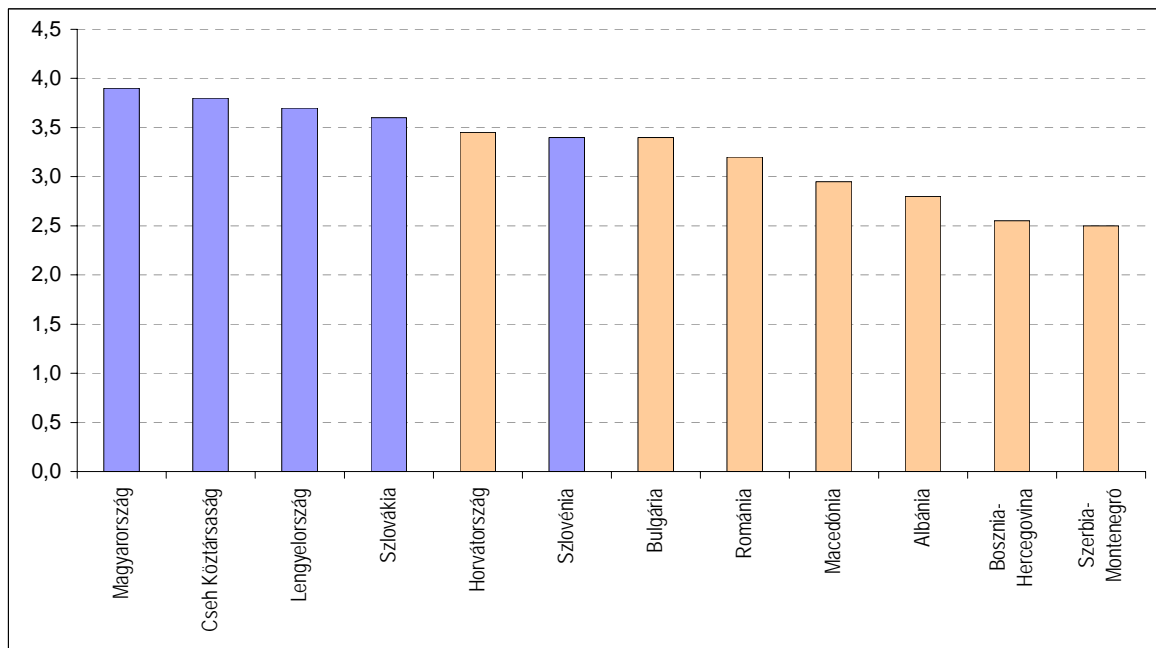
Habár a SEE államokban helyezték a legnagyobb hangsúlyt a reformokra 2003-2004 folyamán, mégis a CEB országai - azaz az Európai Unió új tagállamai - a legelőrehaladottabbak a reformok végrehajtását tekintve. A *Jelentés* szerint Magyarország áll az első helyen a gazdasági tevékenységeket szabályozó szervezetek létrehozását, az adóreformokat és a magánszektor kezdeményezéseinek támogatását illetően.

A legnagyobb előrelépés a piacgazdaságot támogató intézmények kiépítésében történt: a pénzügyi szolgáltatások folyamatosan fejlődtek, és ezzel egyidejűleg bővült a magánszektor számára történő banki hitelnújtás. Ezt egészítette ki a javuló szabályozás és a bankkonsolidáció újabb szakasza. Az infrastruktúra fejlesztésében és a privatizációban szintén jelentős előrelépés történt.

A legtöbb átalakuló országban 2003-ban és 2004-ben is jelentős maradt a gazdasági fejlődés üteme. A délkelet-európai országokban – elsősorban Bulgáriában, Horvátországban és Romániában – a növekvő politikai stabilitás és a várható EU-tagság tovább gyorsította a gazdasági növekedést. Az erős belföldi kereslet következtében – melyet alapvetően az elmúlt években indult nagy ütemű hitelállomány-bővülés okozott – az 5%-ot is elérheti a növekedési ütem ezekben az országokban. A belföldi hitelállomány gyors ütemű bővülése ugyanakkor a pénzügyi rendszer fejlődéséhez, mélyüléséhez is hozzájárult. Ezen országok egyik legnagyobb problémáját a jelentős külkereskedelmi

deficit okozta folyó fizetési mérleg hiány jelenti. A folyó fizetési mérleg jelentős deficitjét ezekben az országokban elsősorban egyoldalú tőkeátutalásokkal és külföldi segélyekkel fedezik (utóbbival elsősorban Bosznia és Hercegovinában), nem közvetlen külföldi tőkebefektetésekkel, amelyek pedig a *mainstream* közgazdasági irodalom szerint sokkal előnyösebbek lennének. A fő probléma az egyoldalú tőkeátutalásokkal és a külföldi segélyekkel az, hogy nem tekinthetők tartós finanszírozási formának, hiszen nem garantálható, hogy a jövőben is rendelkezésre állnak majd.

GRAFIKON 1.
**ÁTALAKULÁSI PONTSZÁM NÉHÁNY KÖZÉP-EURÓPAI
 ÉS DÉLKELET-EURÓPAI ORSZÁGBAN 2004-BEN**

Forrás: EBRD Jelentés az átalakulásról 2004

Míg a fejlettebb CEB országokban az egy főre jutó GDP 2004-ben el fogja érni az 1989-es szint 130%-át, addig a délkelet-európai országokban a mutató értéke még mindig az 1989-es szint alatt marad (átlagosan annak kb. 90%-a). Ennek az a fő oka, hogy ezekben az országokban tovább tartott a rendszerváltás utáni recesszió. Míg a CEB-országok az 1990-es évek első felében érték el a mélypontot, addig a SEE országaiban fél évtizeddel tovább tartott a hanyatlás. Így a visszaesés nagyobb volt, a mélypont alacsonyabban helyezkedett el, a fellendülés később kezdődött el. Ez az oka annak, hogy ezen országok általában még nem érték el az 1989-es szintet. A lendületes (4-5%-os) növekedés gyakorlatilag ebben az évtizedben kezdődött el.

A közvetlen külföldi tőkebefektetés (FDI) eltérő szintje jelenti a két országcsoport közti további fontos különbséget. Míg a SEE régióban az egy főre eső FDI körülbelül 500 euró (az egyetlen kivétel Horvátország, ahol a mutató értéke hozzávetőleg 1500 euró), addig Csehországban vagy Magyarországon az egy főre eső FDI eléri a 3-4000 eurót, míg Szlovákiában és Szlovéniában ugyanezen mutató értéke körülbelül 1500-2000 euró. Ezen adatok azt mutatják, hogy a külföldi befektetők az elmúlt másfél évtizedben a közép-európai régiót preferálták a délkelet-európai országokkal szemben. A SEE országokban csak az 1990-es évek végen indult gyors növekedésnek a közvetlen külföldi tőkebeáramlás, ám a külföldi befektetések dinamikus bővülése várhatóan 2004-ben is megmarad.

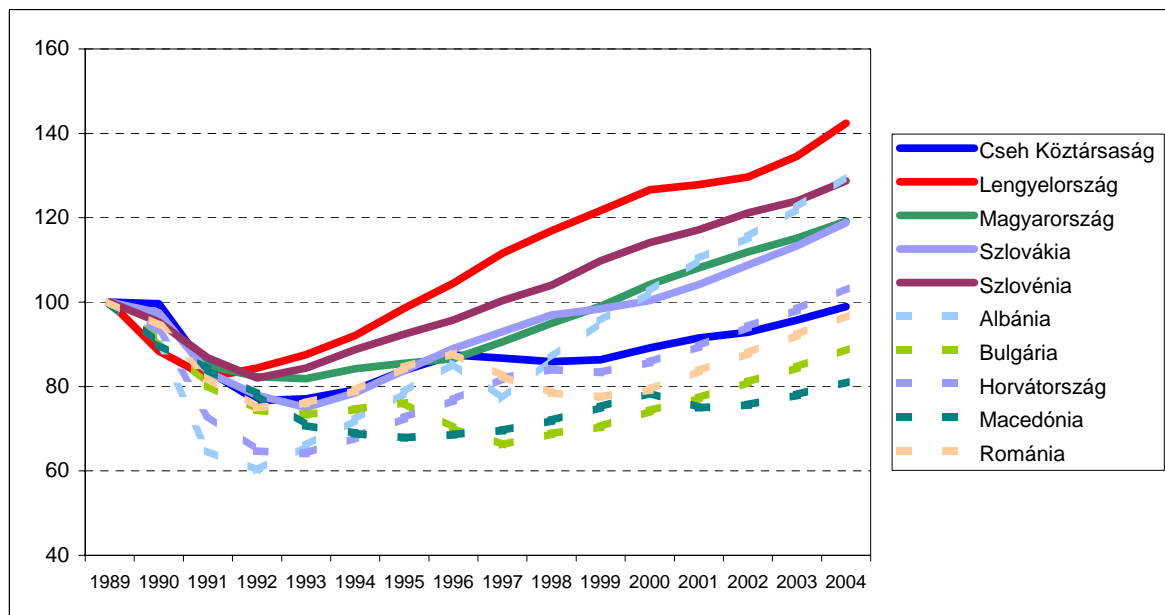
Mint korábban említettük, az ideai *Jelentés* kiemelt témaköre az infrastruktúra. Az infrastruktúra fejlesztése kulcsszerepet játszik a gazdasági átalakulásban, hiszen annak jó állapota elengedhetetlen

feltétele egy stabil, jól működő gazdaságnak. A megfelelően kiépített infrastruktúra egyrészt megkönnyíti a helyi vállalatok működését, másrészt elősegíti a belföldi gazdaság világgazdaságba történő integrációját.

Az infrastrukturális szolgáltatások szabályozását illetően az EBRD megállapítja, hogy számos fejlettebb átalakuló ország képes volt létrehozni független és elszámoltatható szervezeteket. Ugyanakkor más országoknak nagy erőfeszítésébe kerül hiteles szervezeteket kialakítani, elsősorban annak az intézményi rendszernek a gyengesége miatt, melyben a szabályozási reformokat véghez kellene vinni.

GRAFIKON 2.

**GAZDASÁGI NÖVEKEDÉS NÉHÁNY KÖZÉP-EURÓPAI
ÉS DÉLKELET-EURÓPAI ÁTALAKULÓ ORSZÁGBAN (1989=100)**

Forrás: IMF, nemzeti bankok

A *Jelentés* szerint a felmérések azt mutatják, hogy az infrastrukturális szolgáltatások vállalati fogyasztói úgy vélekednek, hogy a hatékony szabályozói környezet segít e szolgáltatások minőségének javításában. Pontosabban fogalmazva, ahol a szabályozó hatóságok tettek lépéseket a versenyszemlélet megerősítésére az infrastrukturális szolgáltatások területén, ott ritkábban fordulnak elő fennakadások, kimaradások a szolgáltatásokban.

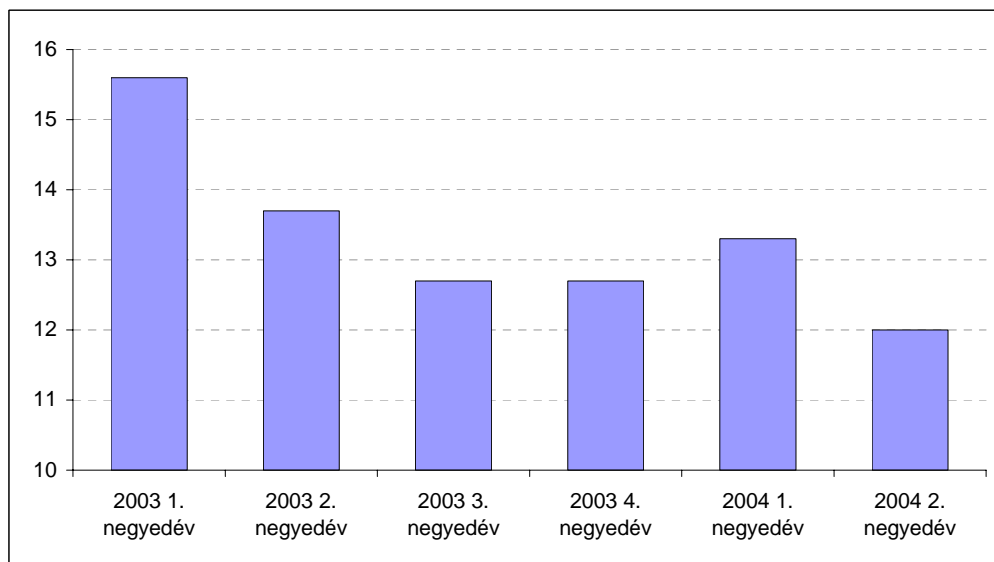
A körültekintőbb szabályozás ösztönzi a magánbefektetéseket, a magán-üzemeltetőknek pedig nagyobb az ösztönzöttsége a fizetési fegyelem, a behajtási arány növelésére, a hátralékos tartozások megelőzésére és a megfelelő jövedelemtermelés biztosítására.

Összefoglalásképpen kijelenthető, hogy a *Jelentés* szerint a jól működő szabályozási környezet, a verseny és a magánszektor részvétele segít a hatékonyabb infrastruktúra kiépítésében. Az elmúlt időszakban a telekommunikációs szektor vonzotta leginkább a magánbefektetőket, azt követte a városi közlekedés és az energiaszektor, míg a vízellátás, a közúti és vasúti közlekedés jóval szerényebb érdeklődést váltott ki. A kormányzatok támogatták a magánszektor részvételét az infrastrukturális beruházásokban, hogy ezáltal megosszák a vállalt kockázatokat, csökkentsék a rájuk nehezedő pénzügyi igényeket és javítsák ezen szolgáltatások minőségét. Az átalakuló gazdaságokból származó empirikus adatok alapján valóban úgy tűnik, hogy a magánszektor részvétele segített az infrastrukturális szolgáltatások magasabb színvonalának elérésében.

MUNKANÉLKÜLISÉG BULGÁRIÁBAN – TÁRSADALMI FESZÜLTSEGFORRÁS VAGY LEHETŐSÉG?

2004 szeptemberében a bolgár Munkaügyi és Szociális Minisztérium által kiadott tájékoztató szerint tovább csökkent az ország legsúlyosabb gazdasági problémái közé tartozó munkanélküliség ráta, ötéves minimumszintet, 11,74%-ot érve el (lásd a lenti ábrát). Ez a ráta alacsonyabb, mint az új EU-tag Lengyelország (18,8%) és Szlovákia (15,9%) 2004 júliusi mutatója, és megközelíti Litvánia (11,3%) és Észtország (11,00%) – szintén 2004 júliusi– munkanélküliségi szintjét. Jelen cikk a bolgár munkanélküliség aktuális helyzetét és kialakulásának okait elemzi, megvizsgálva a probléma megoldásának lehetséges eszközeit és a jövőre vonatkozó várakozásokat is.

GRAFIKON 3.
MUNKANÉLKÜLISÉGI RÁTA BULGÁRIÁBAN (%)

Forrás: Bolgár Nemzeti Statisztikai Intézet

A legtöbb rendszerváltó ország esetében a munkanélküliségi ráta alakulása azonos trendet követett. A kommunista rendszerekre jellemző zéró munkanélküliség kezdetben – a gazdasági szerkezetváltás időszakában – a termelékenység-növekedéshez kapcsolódóan emelkedett, ám hosszabb távon újra csökkenni kezdett, köszönhetően a nagyobb termelékenység által vonzott új befektetések munkaerő-szükségletének. Így a strukturális reformokat végrehajtó gazdaságok eleinte elszenvedték a magas munkanélküliség negatív hatásait, de később a munka nélkül lévők száma csökkent, azaz a munkanélküliségi ráta alakulása fordított U alakú görbét mutatott.

Ehhez a folyamathoz hasonlóan játszódott le a szerkezetváltás Bulgáriában is, ahol a reformok 1997-ben, a bank- és valutaválság után gyorsultak fel. A reformfolyamatok eredményeképpen 2001-ben már a GDP 75%-át állította elő a magánszektor, szemben az 1996-os 45%-kal. A szerkezetváltás eredményeképpen a munkanélküliségi ráta az 1996-ban mért 12,5%-ról 2001-re rendkívüli magasságba, 19,8%-ra emelkedett. Ugyanakkor, mint arról egy közelmúltbeli tanulmányában Valev (2004) beszámol, a lakosság jól ismerte a probléma okait, sőt maguk a munkanélküliek is, mint szükséges rosszat fogadták a reformokat. Így elég sokan támogatták a reformfolyamatokat ahhoz, hogy azokat végre tudják hajtani.

Mindazonáltal a bulgáriai munkanélküliséget vizsgáló elemzések a munka nélkül állók magas arányát, mint az ország egyik legjelentősebb gazdasági problémáját kezelik. Egy Világbank-tanulmányban Rutkowski (2003) a fiatal és az idős munkavállalók alacsony foglalkoztatottságát és a munka nélkül töltött időszak hosszúságát azonosítja fő problémaként. További probléma, hogy a munka nélkül állók egy jelentős része úgy döntött, hogy nem vesz részt aktívan a munkakeresésben, ők 2004 második negyedévében már egy 453 ezer fős inaktív tömböt alkottak (lásd a lenti táblázatot).

TÁBLÁZAT 1.

TARTÓSAN MUNKANÉLKÜLIEK ARÁNYA ÉS AZ INAKTÍVAK SZÁMA BULGÁRIÁBAN

Negyedév	2003	2003	2004	2004
	1. negyedév	2. negyedév	1. negyedév	2. negyedév
Tartósan munkanélküliek aránya	66.8	57.4	62.3	59.8
Inaktívak	415.7	368.1	475.9	453.4

Forrás: Bolgár Nemzeti Statisztikai Intézet

Rutkowski mélyebben is megvizsgálja a munkanélküliség okait. Elemzése azt állapítja meg, hogy a gazdaság szerkezeti átalakítása következtében eltérések alakultak ki a rendelkezésre álló és a keresett képességek között. Azaz a munkanélküliség elsősorban strukturális okokra vezethető vissza: különbözik egymástól az a tudás- és képesség-halmaz, amivel a munkavállalók rendelkeznek, és amelyet a munkaadók elvárnak. A tartós munkanélküliek magas arányának másik oka a kis- és középvállalatok alacsony száma. Az elemzés további magyarázó tényezőként azonosítja az alkalmazáshoz és elbocsátáshoz kötődő munkaerő-piaci merevségeket, melyek visszatartják a munkaadókat újabb alkalmazottak felvételétől.

A munkanélküliségi ráta közelmúltban tapasztalt csökkenése részben a gazdasági növekedés, részben a kormányzat foglalkoztatáspolitikai programjai hatásának tekinthető. A foglalkoztatottak arányának növekedési üteme megegyezik a gazdaság növekedési ütemével. Így a munkanélküliség csökkenéséhez hozzájáruló tényezők egyike a gazdasági szerkezetváltás és a fellendülés.

Másik jelentős tényezőnek a munkanélküliség csökkentését célzó kormányzati- és EU előcsatlakozási programok tekinthetők. Bulgária ezen a téren tett erőfeszítései elsősorban az eddig említett problémákat érintik. A mandátumának végéhez közeledő, Simeon Saxe-Coburg Gotha által vezetett kormány részleges sikereket ért el a foglalkoztatáspolitikával kapcsolatos céljai elérésében.

Megfigyelhető az intézkedések céljának változása is: a szociális támogatás helyett egyre inkább a foglalkoztatás ösztönzésére és a szakképzésre helyeződik a hangsúly. Ezen intézkedésekkel azokat az elavult készségeket és képességeket célozzák, melyek a munkaerőpiac keresleti oldalának elvárásaitól való eltérést okozzák. Ugyanakkor a kitűzött cél – a tartós munkanélküliek arányának 20%-ra csökkentése – elérésétől még messze van a kormány (lásd a fenti táblázatot). A másik komoly problémán, a fiatalok munkanélküliségén is elsősorban az előcsatlakozási programok segítségével próbálnak segíteni. Ennek következtében a következő kormányra is komoly kihívások várnak a foglalkoztatási politika terén.

Összefoglalásként elmondható, hogy Bulgáriában a magas munkanélküliség tekinthető társadalmi feszültségforrásnak, de lehetőségnek is. Egyrészt komoly probléma az ország számára, mely – különösen a jelenlegi magas szintje mellett – a társadalmi elégedetlenség potenciális forrása, valamint a további reformok akadályja lehet. Másrészt viszont szabadon rendelkezésre álló, kihasználatlan emberi erőforrástömeget is jelent, mely megfelelő kormányzati programok segítségével gazdasági növekedéshez vezethet. Így a következő bolgár kormány feladata az lesz, hogy megfelelő foglalkoztatási politikával a problémát lehetőséggé alakítsa át.

FIZETÉSI MÉRLEG SZERBIA ÉS MONTENEGRÓBAN

A külkereskedelmi deficit 2004-ben rekordszintet, 6 milliárd dollárt érhet el, de az ország jelentős bevételre számíthat a külföldi befektetőktől illetve a különböző adományokon keresztül, ami a folyó fizetési mérleg deficitjét 2,5 milliárd dollárra csökkenti várhatóan az év végére.

TÁBLÁZAT 2.
FIZETÉSI MÉRLEG FŐBB TÉTELEI

	2003. jan-szept.	2004. jan-szept.	Index
I. Folyó fizetési mérleg	-1135	-1942	171,10
Áruforgalmi egyenleg	-3236	-4964	153,40
Export	2036	2466	121,12
Import	-5272	-7430	140,93
Szolgáltatások egyenlege	230	269	116,96
Export	716	1029	143,72
Import	-486	-760	156,38
Nettó árfolyamváltozás	-130	-99	76,15
Viszonyatlan átutalások	1553	2517	162,07
Adományok	348	355	102,01
II. Tőkemérleg	1885	1466	77,77
Közvetlen beruházások	919	560	
Közép- és hosszú távú hitelek egyenlege	710	681	
Rövid távú hitel egyenlege	-4	193	
Kereskedelmi bankok egyenlege	-94	-44	
Egyéb tőke egyenlege	354	78	
III. Hibák és kiigazítások	418	516	
IV. Összes egyenleg (I+II+III)	1068	40	
V. NBS pénztartaléka (növekedés -)	- 1068	- 40	

Forrás: Szerb Nemzeti Bank

Idén szeptemberig a külkereskedelmi deficit 53,4%-kal nőtt az előző évi adatokhoz képest, ami 3 326 millió dollárról 4 964 millió dollárra történő növekedést jelent. Az export idén 21,1%-kal, az import 40,9%-kal nőhet.

A kormány, hogy a külkereskedelmi mérleg deficitjét csökkentsen, 2004. október 7-én megtiltotta a 3 évnél idősebb autók importját. Ezelőtt az autóimport volumene elérte az 1 milliárd dollárt, amiből 700 millió dollárt használt autókra költöttek.

2004 szeptemberéig a külkereskedelem forgalma (export + import) 35,4%-kal emelkedett az előző év azonos időszakához képest, így a szerb gazdaság egyre nyitottabbá vált. A GDP-arányos beruházások szintje alacsony, de az import szerkezete kedvező, mert a behozatal háromnegyede további felhasználásra kerül, és csak egynegyedét teszi ki a fogyasztási javak aránya.

A fő exporttermékek a vas és acél, gyümölcs, zöldség, valamint gumitermékek, a fő importtermékek pedig olaj és olajszármazékok, járművek és ipari berendezések.

TÁBLÁZAT 3.
SZERBIA ÉS MONTENEGRÓ FŐ KERESKEDELMI PARTNEREI

	Export			Import	
	Érték (mill. USD)	Megoszlás (%)		Érték (mill. USD)	Megoszlás (%)
Bosznia-Hercegovina	452	18,3	Németország	1016	13,7
Olaszország	297	12,0	Oroszország	912	12,3
Németország	260	10,6	Olaszország	695	9,3
Macedónia	188	7,6	Kína	342	4,6
Oroszország	111	4,5	USA	297	4,0
Egyéb	1158	46,9	Egyéb	4168	56,1
ÖSSZESEN	2465	-	ÖSSZESEN	7430	-

Forrás: Szerb Nemzeti Bank

A fizetési mérleg hiánya 54,2%-kal nőtt, ami viszonylag magas, de így is kisebb, mint a külkereskedelmi mérleg hiánya, köszönhetően a transzfereknek és csereügyleteknek. A magas deficit ellenére a kormány likviditása javult, a Szerb Nemzeti Bank tartaléka 2004 szeptemberében 40 millió dollárral nőtt.

A szerb kormány a külföldi befektetések ösztönzésével szeretné javítani a gazdaság helyzetét. A Privatizációs Ügynökség jelentése szerint a rendszerváltozástól 2004. október 15-ig terjedő időszakban 1 235 céget privatizáltak, és 88,9 milliárd dinár (kb. 1,5 milliárd dollár) folyt be az államkasszába.

Bár 2003-ban a feldolgozóipar kibocsátása 3%-kal visszaesett, idén szeptemberig a termelés 6,9%-kal nőtt. A szerb ipar kihasználtsági foka még mindig nagyon alacsony, kiváltképp a feldolgozóiparban, becslések szerint néhány szektorban a meglévő kapacitásnak csupán 1/3 részét használják ki.

A kereskedelmi forgalom 2004 első kilenc hónapjában 14,8%-kal emelkedett, ennek háttérében a reálbérek emelkedése, és az év harmadik negyedében beállított pénztárgépek egyszeri hatása állt. Ezek bevezetésének célja az volt, hogy ellenőrizzék a kereskedelmi bevételeket, pénzforgást, és hogy a szürkegazdaságból a költségvetéshez tereljék a bevételeket.

A belső kereslet növekedése meghaladta a termelést, és emiatt megnőtt a behozatali igény. Ez a szerkezeti probléma még megoldásra vár. 2004 szeptemberében a nettó bérek átlaga 237 USD körül alakult, a reálbérek 2004 harmadik negyedévében 11,7%-kal emelkedtek az előző év azonos időszakához képest.

Idén a GDP 7,5%-kal emelkedik. Nyilvánvaló, hogy a bérek növekedése nagyobb, mint a termelékenység növekedése, de ígéretes, hogy ez a rés egyre csökkenő tendenciát mutat.

2004 első három negyedévében az infláció 9,7% volt: míg az áruk ára 7,3%-kal, a szolgáltatásoké 2,4%-kal nőtt. A tervezettnél nagyobb infláció mögött a szabályozott árú termékek diszparitásának csökkenése áll, elsősorban a 14,4%-os energiaár-emelkedés és a magas olajárak.

2004-ben a monetáris politika célja az infláció további csökkentése. Az első 7%-os előrejelzés később 8%-ra módosult, de most már tisztán látszik, hogy két számjegyre, 11% körüli inflációra kell számítani. Az alacsony infláció mellett a kormány céljai közé tartozik a pénzügyi rendszer stabilitása és az SZNB tartalékainak növelése. 2004-ben a kincstári kamat 8,5%.

PRIVATIZÁCIÓ A ROMÁN ENERGIASZEKTORBAN

2003 és 2004 folyamán a román energiaszektorban a privatizációs folyamat felgyorsulását lehetett tapasztalni. Ez a folyamat egyrészt annak tudható be, hogy az energia-hatékonyságot javítani kellett, másrészt a közelgő EU-csatlakozás miatt is nyomás nehezedett a kormányra. 2007-re, a csatlakozás tervezett időpontjára a román energiapiac 100%-át liberalizálni kell. Az energiaszektor magánosítása elengedhetetlen lépés a román gazdaság átszervezésében, mivel a támogatások, veszteségek és rossz kölcsönök ebben a szektorban 2002-ig elérték az 1 milliárd USD-t.

Az Ipari Állami Tulajdon és Privatizációs Iroda szerint, mely a Gazdasági és Kereskedelmi Minisztérium részeként működik, a privatizációs folyamat céljai a menedzsment, a technológia és az infrastruktúra modernizációja, valamint a kitermelésnél a biztonság további növelése, új munkahelyek teremtése, a versenyképesség biztosítása, a fogyasztóvédelem, és a szolgáltatások minőségének javítása. A privatizációs folyamat átláthatóságának biztosítása szintén fontos szempont.

A kormány elkészítette a „Romániai Energia Útiterv” című, hosszú távú stratégiai dokumentumot, amely a 2015-ig tartó időszakra érvényes. Az Útitervben kiemelik, hogy a villamos-energia és gázszolgáltatás, valamint a villamosenergia-termelés privatizációját fel kell gyorsítani. Az energiapiac jogi és szabályozási hátterét fejleszteni kell, és a piaci mechanizmusokat az EU direktívákkal összhangba kell hozni. A magánosítás előtt azonban az eladandó vállalatokban átszervező programokat is indítani kell. A vásárlók között biztosítani kell az egyenlő feltételeket. Az energiaszektorban középtávon mintegy 10485 millió USD beruházásra van szükség, míg a gázágazat igénye 2010-ig 4498 millió USD.

ENERGIA ÁGAZAT

Az 1990-es évek kezdetén a román energiaszektor egyetlen szereplője a 100%-os állami tulajdonban levő RENEL volt. 1998 közepén a RENEL-t több specializált egységbe szervezték át. Az Atomenergia Vállalat továbbra is 100%-os állami tulajdonban maradt, míg az összes többi tevékenységet a CONEL alá gyűjtötték. 2000 júliusában a CONEL-t további négy vállalatra bontották. A Transelectrica felelős az áramszállításért és a piac működtetéséért, a Termoelectrica a hőenergiáért, a Hidroelectrica a vízerőművekért és az Electrica az energia elosztásáért. Emellett létrehoztak egy független szabályozó testületet is, a Nemzeti Áram- és Hőszabályozó Ügynökséget (ANRE). Kifejlődött a jogi és intézményi háttér, amely lehetővé teszi, hogy az energiapiacra tovább folytatódjon a liberalizációs folyamat.

A Transelectrica 100%-os állami tulajdonban levő vállalat, és stratégiai okok miatt nem is fogják privatizálni. Ez a cég felel az energiaellátás biztonságos és hatékony működéséért, a nagykereskedelmi energiapiacért és e vállalaton keresztül valósul meg az összekapcsolódás a szomszédos országok elektromos hálózataival. A Transelectrica célja, hogy a környező országokban, valamint a Földközi-tenger keleti területein meghatározó exportórrá váljon.

A Termoelectrica a romániai hőerőművek üzemeltetéséért felelős vállalat. A villamosenergia-termelésen felül hőenergiát is előállít, hozzá tartozik a távfűtés, és az ehhez kapcsolódó üzemanyag beszerzése. 2003 márciusáig a Termoelectricát négy regionális egységre osztották fel. Ezek közül három termelő leányvállalat (Turceni, Rovinari és Bukarest), egyikük pedig szolgáltató és karbantartó üzem. A Termoelectrica mind a négy vállalatban egyedüli tulajdonos. A vállalat eszközállománya elavult, hiszen az áramtermelő kapacitások több mint 82%-a meghaladja a 20 évet, 34%-a pedig 30 évnél is régebbi. Ez a vállalat és leányvállalatainak gyenge teljesítményéhez vezet, amit a magas áramtermelési költségek, az EU környezetvédelmi szabványait átlépő magas emissziós szintek, és a gyenge pénzügyi eredmény jellemeznek. Ezért a Termoelectricának beruházásokra van szüksége.

Összesen 1,7 milliárd dollárra rúgó projektek finanszírozására keresnek forrást, amiből csupán a környezetvédelmi beruházás tesz ki 600 millió dollárt.

A Termoelectrica üzeimeiben elsődleges energiaforrásként évente 23,1 millió tonna lignitet, 3,5 millió tonna kőszén, 1,7 millió tonna fűtőolajat és 3 milliárd köbméter földgázt dolgoznak fel. A meglévő kapacitásnak mintegy 55%-a használ szenet, a többi (45%) pedig szénhidrátokat. A felhasznált elsődleges energiaforrásoknak kb. harmadát behozatalból fedezik. Ez a problémák egyik forrása, ugyanis a Termoelectrica gyakran nem rendelkezik a nyersanyagok kifizetéséhez szükséges pénzzel.

2004-ben három energiaközpontot helyeztek üzembe: Rovinari-ban, Turceni-ben és Craiova-ban. A bányákat az erőművek költségközpontjaiként integrálták a komplexumokba. Így mind a szénbányászat, mind az energiatermelő szektor jövedelmezősége javulhat. Az S.C. Complexul Energetic Rovinari S.A.-hoz 9 szándéknyilatkozat érkezett, a S.C. Complexul Energetic Turceni S.A. felé tíz vállalat fejezte ki érdeklődését, a S.C. Complexul Energetic Craiova S.A. felé pedig öt. Ezenkívül az EBRD és az IFC is jelezte, hogy beruházna ezekbe a létesítményekbe.

A Hidroelectrica működteti az országban a vízerőműveket. Ez a második legnagyobb áramtermelő (a teljes energiafogyasztás 28%-át adja), és exportálja is az energiát. 2003-ban a szárazság miatt az exportot csökkenteni kellett. A Hidroelectrica független részvénytársaság, és 100%-os állami tulajdonban van. 12 tőzsdén kívüli, földrajzi alegysége van, melyek mindegyike számos vízerőművet üzemeltet. Több olyan erőmű is van, amely még nem készült el. Többségük esetében a munkálatok még 1989 előtt elkezdődtek. A Hidroelectrica a legelőrehaladottabb projekteket a BOT terv keretében fogja befejezni, míg a maradék (mintegy 21 terv 36 vízerőművel) befejezését az Ipari és Erőforrás Minisztérium felajánlotta a potenciális befektetők számára. A következő vállalatok fejezték ki érdeklődésüket: Electricite de France, Union Fenosa, ENEL, RWE, Itochu, Toshiba és Kansai (Japán), Tahal (Izrael), Mecamidi (Franciaország), VA-TECH Hydro, Voith, Siemens Hydro Power Generation GmbH (Ausztria). Egy 242 mikro-vízerőműből álló listát már eljuttattak a Hidroelectricához, hogy elősegítsék a privatizációs folyamat menetét.

Az Electrica végzi az energiaszolgáltatást az országban. 2001-ben nyolc vállalatot szervezték át azon régióknak megfelelően, melyeket a kormány Zöld Könyve a regionális fejlesztések tekintetében előír. A nyolc területi disztribútor 2002 közepén került be végleg a tőzsdére, ami megnyitotta az utat a privatizációjuk előtt. Közülük kettőt, az Electrica Dobrogea-t és az Electrica Banat-ot már el is adták az olasz Enel-nek. Mire Románia csatlakozik az Unióhoz (várhatóan 2007-ben), a többi hat áramelosztót is privatizálni kell. 2004 szeptemberére az Electrica Otenia-ra és az Electrica Moldova-ra már érkezett előzetes árajánlat.

A Nuclearelectrica üzemelteti a Cernavoda-i atomerőművet, ami öt CANDU egységből áll, ám ezek közül csak egy készült el és működik. Ez az ország harmadik legnagyobb áramtermelője, mely az energiafogyasztás mintegy 10%-áért felel. Ez a tulajdonosa a Pitesti nukleáris fűtőanyag-üzemnek is. Amint említettük, csak az I. blokk üzemel, a II. blokk 40%-ig készült el. A munkálatokat a román kormány saját forrásai mellett szállítói hitelekkel és a Societé Générale kölcsönéből finanszírozták. A III. blokk befejezését, mely jelenleg 16%-nál tart, egy PPP együttműködés keretében kívánják finanszírozni. A IV. és V. blokk 5, illetve 4%-ig készült el, és középtávon nem várható a befejezésük.

OLAJ ÁGAZAT

Romániának 955 millió hordónyi nyersolaj-tartaléka van. A készletek szárazföldön, valamint a Fekete-tengerben helyezkednek el. Az olajkitermelés 1992-ig csökkent, onnantól pedig évi 6 millió tonna értéken stabilizálódott. A kormány stratégiája szerint az enyhe csökkenés 2010-ig folytatódni fog, mikorra a termelést 5,57 millió tonnára jósolják. A jelenlegi romániai kitermelés az ország olajfinomító-kapacitásának (tíz üzem) csupán 25%-át teszi ki.

Románia egyetlen nyersolaj-kitermelőjét, az SNP Petrom-ot 2004-ben privatizálták. Ennek tulajdonában van a két legfontosabb finomító: a Petrobrazi Ploiesti és az Arpechim Pitesti. 2001-ben ennek a két üzemnek az összes kapacitása jelentette a teljes ágazat működési kapacitásának 35%-át, és a nyersolaj 55%-át dolgozták itt fel. Az SNP Petrom fő versenytársa a finomító-piacon az orosz Lukoil, mely Ploiesti-ben a Petrotel finomítót üzemelteti. Szintén finomító tulajdonos a Rompetrol Group nevű román magánvállalat. Az Interagro és az Omnimpex Group is rendelkezik egy-egy kis kapacitású üzemmel. A román finomító-ipar összességében potenciálja alatt működik. Sok gyárban import olajt dolgoznak fel, és üzemanyagot exportálnak. A legtöbb román finomítónak átszervezésre lenne szüksége. A termékszerkezetet is fejleszteni kell, ugyanis a nagy hozzáadott értékű termékek részaránya túl alacsony.

FÖLDGÁZÁGAZAT

2002-ben Romániában a földgáz aránya a hazai elsődleges energiaforrásokon belül elérte a 41%-ot. Az elmúlt évtizedben nem került sor nagyobb feltárásokra.

A földgázfeltárás, -kitermelés és a földalatti raktározás legnagyobb szereplője az állami tulajdonban levő SNGN Romgaz. 2005-ben várhatóan megkezdődik e vállalat privatizációja. Az SNP Petrom és számos más külföldi cég is végez földgázfeltárást. A Transgaz, mely a hazai és nemzetközi gázszállításért felel, 100%-ban állami vállalat. Több földgázelosztó van Romániában, ezek közül a Distrigaz Nord és a Distrigaz Sud vannak állami tulajdonban, míg az SNP Petrom és még több másik (Congaz Constanta, Condmag Brasov, Vitalgaz, Gazvest Arad) magánvállalatok. Ugyanakkor a két állami céget is magánosítani fogják, 2004. október 21-én már alá is írták a Distrigaz Nord privatizációs szerződését az EON Ruhrgas-zal.